

alárendeltségről a kezdeti antagonizmus miatt sem lehetett komolyan szó. — Mégis meg-gondolandó, hogy a szoltárszövegek minden antagonizmus ellenére közös használatban voltak: Idelsohn párhuzamait nem tudjuk maradék nélkül valami közös köleszönségi forrással megmagyarázni.

Első pillantásra még meglepőbbben hat az olvasóra, hogy a tartalomjegyzékben a 8. fejezetben még a IX. századról és a trópusokról olvas, a 10. és 11-ben pedig már az „amerikai hagyomány”-ról van szó. Végül is a fejezetek olvasása után elfogadjuk a különös csoportosítást: a kulturális folyamatok párhuzamossága valóban észrevehető és zenei megnyilvánulásaikban is sok meggondolandó közös vonás jelentkezik. A IX. század új stílusú komponistái mindenesetre akadémiai nivón álltak a „Shaking Quakers” zenei vezetőihez képest, de valóban nem valószínűtlen, hogy a szerző joggal teszi fel a hipotézisre támaszkodó kérdést: „Mikor valamely nép vagy népesoport közeli és belső érintkezésbe kerül a kultúrával, és a külső körülmények láthatólag lelki és fizikai krízist idéznek benne elő, általában az ember érzésvilágának is kifejezést és kielégülést kell találnia. Úgy látszik, a zene ritmusa kielégíti ezt az igényt, és megadja a szükséges élményt. Bizonyára ez történt a IV. és ismét a IX. században is.” — Mindenesetre a népzenei elemek kirobbanása az ezredforduló körül az európai zenetörténet legfeltűnőbb eseményei közé tartozik.

Meglehet, hogy a szerző a népzene szerepét a gregorián történetében túlságosan definitív vonásokkal rajzolja; bizonyára az is feltűnik a kontinentális olvasónak, hogy az újabb francia és német irodalmat nem találja meg az ajánlott munkák között. Mégis becsüli a szerző őszinte egyszerűségét, friss szellemét és bátor meggyőződését. A szép kiállítású (bár sajtóhibákkal bőven megrakott) könyvet felfrissülve teszi le még az eltérő felfogású olvasó is.

Rajeczky Benjamin

Weber-Kellermann, Ingeborg: Ludolf Parisius und seine altmärkischen Volkslieder. Herausgabe der Melodien von Erich Stockmann. Veröffentlichungen des Instituts f. deutsche Volkskunde 10. Berlin, 1957. 4, 793 l., 1 mell. 4°.

Nagy jelentőségű népdalkiadványt boesátott közre a berlini Akadémia Néprajzi Intézete. Ludolf Parisius 1850 táján gyűjtött népköltési anyagát rendezték sajtó alá, amelynek túlnyomó nagy része mindmáig kiadatlan maradt. Az impozáns kiadvány már méreteiben is nagy jelentőségű: 782 szöveget és több, mint 200 dallamot tartalmaz olyan területről, amely alig van képviselve a gazdag német népdalanyagban: Brandenburgnak Altmark néven ismert területe ez. Magdeburg környéke. Azonban fő jelentősége abban van, hogy ez a régi gyűjtő korának többi gyűjtésénél bizonyos tekintetben korszerűbb és körültekintőbb; gondos népzenei lejegyzések mellett fennmaradtak részletes jegyzetei énekesekről, falvakról, szokasokról, s általában igen gazdagon aknázza ki egy-egy adatközlőjének tudását. Mindez módot nyújt az énekesek daltudásának, az egyén és dalkincs kapcsolatának vizsgálatára. Ez pedig múlt századi, értékes anyagban igen nagy ritkaság. Érthető, ha arra esábitotta a kiadót, térjen el az anyagközlés szokványos formájától, rendezze az anyagot énekesek szerint, s állítsa a vizsgálat középpontjába a hagyományok és hordozóinak viszonyát, a hagyomány életét. Ezért a szerkesztő egy-egy község dalanyagát az énekesek tárgyalásával vezeti be, az egész kötet bevezetőjében pedig összefoglalólag ismerteti az anyagból levonható néprajzi tanulságokat, (az anyag jelentőségével, s az egykori gyűjtő és munkája jellemzésével egyetemben).

Hasonló igények nálunk és másutt is eddig a mesekutatókban jelentkeztek, egy-egy kiemelkedő mesemondó teljes anyagának publikálásában és stílus-vizsgálatában, az orosz folklórban emellett sirató- és bylina-énekesekkel kapcsolatban is, tehát mindig olyan folklór-területen, ahol a rögtönzésnek nagy szerepe van, s az előadók stíluskülönbségeinek összehasonlítása adhat néprajzi eredményeket. Ezekben a műfajokban nem tudnánk helyeselni a fentiekhez hasonló elrendezést. Több adatközlő anyagának külön-külön közlése egymás után éppen a stílus-összehasonlítást tenné nehezebbé; helyesebb ilyenkor az egyes típusokat különböző előadásukban éppen egymás mellett látni — az adatközlők állandó sorrendjében — melyhez végül egy repertoír-jegyzék járulna minden személyről. Itt viszont, a népdal-anyagban nincsenek olyan stílus-különbségek, mint a kötetlenebb műfajokban; kötött szövegek és dallamok lényegesen kisebb variálási lehetőséget nyújtanak, tehát az egyéniségek különbségeit inkább csak a repertoír-különbség-

ben lehet érzékelní: ki mit szeret jobban, merre tolódik el ízlése. Ezért népdalkiadványban jogosult leginkább egy-egy énekes anyagának együtt-tartása. Ebből tűnik ki a különbség egyéniségek, korosztályok, nemek, társadalmi rétegek, falvak között.

Ezek a tanulságok persze itt csak korlátozott mértékben vonhatók le. A gyűjtő szempontja más volt, mint a közreadóé; őt elsősorban a szép változatok érdekelték, régi népköltészetet akart találni, főleg balladákat. Így az énekesek anyagának nagyobb részét teszik ki ezek, mint ahogy az az életben lehetett, mert egyéb dalaikat nem jegyezte fel. Még nagyobb egyoldalúság, hogy énekesei szinte kizárólag nők, s azok közül is több, mint a fele polgári családnál szolgáló eseléd vagy mosónő, tehát közösségből kiszakított adatközlő. Nem kétséges, hogy ezektől is hiteles, népköltészetet kapott, ami abban a korban még érthető, s amit az anyag maga is bizonyít. Viszont azok az új szempontok, amelyeket a kötet képvisel, a közösségben való gyűjtés folyamán érvényesülhetnek igazán; a közösségben lehet helyesen látni az arányokat, megválogatni a legjobb, átlagos és a rossz énekeseket, s levonni a tanulságokat. A régi gyűjtés magyarázza például, hogy egy-egy énekes daltudása legfeljebb 50–70 dal között mozog. Saját tapasztalataink szerint válogatás nélküli gyűjtés esetén, műdalokat is beleértve, 500 körül van az egyének daltudásának felső határa, s nyilván hasonló a helyzet Németországban is. Viszont régi értékes, népi anyagból ennyi is már nagy gazdagságra vall.

Ha mai kutatásnál sok vonatkozásban jóval kevesebbet tud is nyújtani ez a gyűjtés, annyival becsesebb, hogy adatai 100 évvel ezelőtti adatok. Nem hiszem, hogy akár nálunk, akár más népeknél akadhat még lehetőség arra, hogy a múlt század közepéről, akár csökkentett mértékben is, funkcionális kutatásra alkalmas anyag bukkanjon elő. Ez utólagos, mai, helyszíni kutatással egybekötve rendkívül értékes összehasonlítási alapul szolgálhat: az új anyagban a réginek aránya, az, hogy melyik énekes mennyit őrzött meg ebből a rétegből stb., jól mutatja a kultúra változását, a népdal életének alakulását. Örvedetes, hogy ezt a kutatást már meg is kezdték német kartársaink; a kötet zenei szerkesztőjének felesége, Doris Stockmann végez a mi zenei monográfiáinkhoz hasonló gyűjtést a területen, aminek eredményére már a jegyzetekben kapunk is utalást. A kettő együtt különösen értékes és korszerű vállalkozást jelent a népdalkutatás terén, s még csak ennek alapján fog igazán kiderülni Parisius anyagának és jegyzeteinek forrás-értéke.

A néprajzi szemlélet az anyag feldolgozásában más vonatkozásban is jótékonyan jelentkezik. A dalanyag sajátosságait mindig néprajzi háttérben magyarázva kapjuk, például a „Fenstergang” szokásához fűződő dalokat, a burgi koldusélet leírását és hasonlókat. Igen érdekes vállalkozás a „Volkshiedleben” fejezet, amely a gyűjtő irodalmi munkáiból, valamint más írásos forrásokból rekonstruálja a 100 év előtti állapotokat. Ez a kép is vázlatosabb, természetesen, mint egy mai gyűjtésből származó leírás, viszont annál értékesebb, hogy régi, és jól értékelhető adatokból van megrajzolva. A kötet néprajzi értékeinek sorában utoljára de nem utolsóként kell megemlítenünk a változatok gazdagságát. A gyűjtő ezeket ugyan csak a legszebb, leghitelesebb forma megállapítása kedvéért hordta össze, de ez mitsem von le annak értékéből, hogy például csak a 75 ballada 288 változatban szerepel a kötetben. Ez a gazdagság egymaga kiemelhető a gyűjteményt az átlagos népdalkiadványok közül. (Van olyan ballada is, amelyet 15 variáns képvisel.)

Ezek a változatok az egyes énekesek anyagában szétszórva kapnak ugyan helyet, de a gondos utalások és mutatók eligazítják az érdeklődőt, s a változatok összekeresése nem okoz gondot. A jegyzetek a gyűjtés különleges adalékaitól a más gyűjteményekben fellelhető változatokig bőven ellátnak útbaigazításokkal. Egyetlen hiányt kifogásolhatunk csupán: a zenei mutatóét. Igaz, hogy éppen a német dallamanyagban nehéz dolog a rendszerezés, de azért valami felvilágosítást bizonyára lehetett volna nyújtani a dallamokról is (mondjuk egy hangterjedelem- vagy metrikai kimutatást).

Magára a közölt anyagra nem térünk ki. Ez olyan nagy időt és teret kíván, amit ez ismertetés keretében nem igényelhetünk. Az elkövetkező összehasonlító feldolgozásokban bizonyára mi, magyarok is fogunk vele foglalkozni, szövegeivel és dallamaival egyaránt.

Addig is örömmel üdvözöljük ezt a nagyértékű, korszerű, gondosan szerkesztett kiadványt, amely méltó helyet foglal el a német népdalkiadványok nagymúltú és igényes sorozatában.

Vargyas Lajos